

Atmosfera sensible

Joan Climent
Poemes a l'alegria
CEIC Alfons el Vell / Junta Local
Fallera de Gandia / A. C. Premi Iaraní
Gandia, 2005
94 pàgs.

Allunyat de modes i seguicis, aposentat dins els mollons de la ciutat de Gandia, Joan Climent acriu el fecund imaginari del seu món oníric i literari, creat al llarg d'una intensa trajectòria poètica. L'escenari urbà de Gandia actua de paradigma d'un món obert i senzill que interactua mediàticament i comunicativa a la recerca de l'harmonia i de la bellesa. Un espai viscut, essencialment local, expressió poètica de l'anhel climentà. Joan Climent presenta un poemari que recrea els camins lírics suara recorreguts a partir d'un angle estel·lar sorprenent. La represa dels temes habituals —el pas del temps, el territori, la memòria, l'encís assossegat— es fa, però, amb un aire de desimbolta lentitud.

Poemes a l'alegria es divideix en tres seccions. La primera part, «Haikus de les festes de març», integra quatre haikus distribuïts en dos poemes. Els dos haikus inicials que obrin el llibre, íntims, sobris, són dedicats a la seua filla Marilín; els dos segons, a manera de pòrtic, avancen el tema a desenrotllar i prossegueixen l'estil clàssic de l'autor. A la segona part, «Paratges de la ciutat», s'inclouen les composicions que el poeta ha creat de 1997 ençà, fruit d'una col·laboració anual amb el llibret de falla d'una comissió gandiana. Així, a desgrat de l'encàrrec festiu, a poc a poc assistim a una recreació del territori ciutadà, revestit d'unitat per adobar el terreny a l'escudella del record. Com la seqüència de les tesselles d'un mosaic, amb una visió superadora de l'estretor del camp on es mou, el poeta ordeix poema a poema l'espai urbà, remembrat, de Gandia. Als versos, les concises paraules del poeta atenyen un pols estrany, com una mena de combat dialèctic establert amb el temps que s'esgola inexorablement. Malgrat l'obligació

admesa, dins el llibre subjau un projecte unitari, ferm, que l'impregna de dalt a baix i el dota de coherència i vigor.

El laconisme de l'estrofa voluntàriament adoptada és un esperó per a la veu del poeta que, lluny de veure's constret, dissipa els dubtes i obri l'essència destil·lada dels seus mots, més mesurats que mai. Climent construeix els versos amb quietud condensada: «Unes façanes / diuen el passat». Amb poques paraules evoca el passat històric de cada indret, com les dedicades al carrer Major, vertader cor de la ciutat ara mateix: «Aquesta via / era el camí dels segles». Deturem un moment l'anàlisi per observar la subtileza metafòrica amb què es refereix al pas del temps. En ocasions, dubtem si aquest no serà el vertader *leitmotiv* de l'obra climentiana, atès que amera delicadament tota la seua producció lírica.

Delineat l'espai urbà on romp la festa, al segon apartat, «Tankas del protagonisme», el poemari s'aboca a la festa fallera. Tot i això, el poeta defuig el tòpic i la descripció estricta per recrear, en set tankas, cada moment des d'una bella abstracció: «El dia d'enou / té rames de flor blanca». A la tercera i última part, «Les celebracions», es revelen les laborioses i delicades labors que exigeix la dedicació a la festa de les Falles. Són petits espais poemitzats, terreny humil, d'inconsciència diària. Tot i això, hi és present l'expansió dels indrets, la crònica vital, necessària, amb aquell encant de les coses anònimes, a penes suggerides: «La falla va al cantó / on espera la música».

Tot es fa present davant els sentits: els carrers, les figures, els paratges... Amb un to celebratori ensems que malenconiós el poeta contempla amb mirada blanca l'espai de la seua memòria, i la dels altres. Fidel a l'estètica mantinguda contra el temps, Climent ateny un elevat grau de depuració poètica. Una concepció poètica assumida que cerca el valor expressiu del mot per acostar-nos, a través d'ell, a una realitat profundament estimada pel poeta, una experiència oferta en petites xicres cerimonioses.

Amb motiu del traspàs de Joan Climent, el CEIC Alfons el Vell edità, dins els «Quaderns Comarcals» del centre, el parlament que el seu director pronuncià durant l'acte de nomenament de fill adoptiu de la ciutat.

«Pena, penita, pena»

Lliris Picó
L'olor dels crisantems
Premi de narrativa Ciutat d'Elx 2004
Col. «Narratives» 3i4, 76
Tres i Quatre, València, 2005
136 pàgs.

Joan Iborra

La història d'una xicota de casa bona, casada amb un metge oportunista amb qui té un fill i que porta una vida de luxe al seu àtic de 200 metres del centre d'Alacant. Un dia comença a beure per tal d'ofegar les frustracions i no sucumbir a la buidor d'una existència insulsa. Açò és, si fa no fa, el que explica la contraportada de la novel·la guanyadora del premi de narrativa Ciutat d'Elx 2004, *L'olor dels crisantems*, de Lliris Picó. Hi assistim, doncs, al drama d'un esquinçament interior: Camil·la, una persona deprimida, que viu d'esma, víctima de la sobreprotecció i, alhora, de la indiferència. A la fi del periple, però, la crisàlide traurà el cap en forma de dona madura, exalcohòlica i capaç, ara ja, de prendre decisions d'envergadura. Llàstima que, en ocasions, aquest plantejament argumental només funcione com a teló de fons. I de la història, què se'n fa? Un carnaval de *pijos* alacantins, entre els quals deambula l'ànima en pena de Camil·la. Tret d'ella i del seu salvador, el llibreter Abel, la resta de personatges són repugnantment falsos, mundans i cíncics. Ho són d'una manera grotesca, sense matisos: esquemàticament insuportables o insuportablement esquemàtics. Potser, en aquest sentit, s'hauria d'entendre el treball de documentació de l'autora per descriure el cercle de classe alta alacantina: La Coste, BMW, Pierre Cardin, Carolina Herrera, els llibres d'autoajuda, etc. La protagonista, però, no s'adiu massa bé a aquest ambient de perfums i festes d'alt estànding, ja ens ho diu el narrador que «no li agraden els excessos i pensa que gastar-se més de 500 euros en un vestit per a una nit és un pecat, amb els

Realisme en la literatura catalana del XX

Vicent Simbor

El realisme compromès en la narrativa catalana de postguerra

Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat València-Barcelona, 2005
328 pàgs.

xiquets que es moren de fam al Tercer Món». La pobra s'adona de tota aquesta hipocresia, però no fa res per desempallegar-se'n. I mentrestant, nega les ganes —de tot i de no res— en borbollons de whisky i ginebra. Les passes de Camil·la ressonen, dia rere dia, sobre el parquet de l'àtic quasi sempre buit —l'home és a la clínica i el xiquet amb la mainadera—; s'amplifiquen dins del seu cervell, hi retrunyen i el colpegen. Són aquells moments que Camil·la entra quasi d'amagatotis amb una ampolla de vi sota l'aixel·la, el pes dramàtic dels quals es condensa en una imatge corprenedora, senzilla, molt gràfica. L'Enric, el marit de la protagonista, que encarna el perfil de l'arribista a qui li agraden més els calés que el fum que respira compulsivament de les cigarretes, en casar-se amb ella, va obtenir una part de les accions de la clínica privada que dirigia el seu sogre; a Camil·la se l'estima, a la seua manera, és a dir, a la manera de ja t'ho faràs, perquè jo ja he aconseguit el que volia, inclosa la secretària de 20 anys que em tragine damunt de la taula del despatx. La millor amiga de Camil·la, la Carlota, auxiliar sanitari de la clínica d'Enric, és una frívola incommensurable, amb l'única aspiració d'ascendir en l'escala social coste el que coste. Fet i fet, un calc d'Enric en versió dona. Això sí, Enric serà un canalla, però és un *tio* espavilat; ella, per contra, és un tros de suro. Uff! Mentrestant, la Camil·la s'acclareix la gargamella amb ginebra i llig novel·les «per viure unes altres vides, fugir de la seua, tan avorrida». Algú pot apuntar que aquesta gent és així, que la Liris Picó ha fet un retrat fidel de l'estultícia i de la vacuitat. El contraargument és que els personatges seran construccions narratives amb caracterització psicològica, o no seran: si són encefalograma pla, això ja són figures d'un altre paner. D'altra banda, l'ús del llenguatge és, en molts aspectes, naïf, quan no redundant. Un exemple: «Tot plegat a Camil·la li sembla ridícul, xaró, una coentor». I encara un més, d'exemple: «llavis com maduixes madures, com cireres a punt d'esclatar». I per acabar, pel que fa als registres lingüístics, la cosa es descontrola quan, de cop i volta, els personatges adopten un vocabulari groller de paraules malsonants. Ho fan de manera sobtada, quasi sempre forçada, que se n'ix del to general del relat. Que potser així se'ns representen més repugnants? Però si ja ho són prou! Quina pena, oi?

En la presentació d'aquest extens i imprescindible estudi sobre un capítol poc atès de la nostra literatura contemporània, Vicent Simbor ja deixa ben clares les circumstàncies que han causat aquesta desatenció. Diu: «Des de l'endemà mateix de la lenta dissolució del moviment conegut entre nosaltres amb el nom de Realisme Històric, des de tot just encetada la dècada dels anys setanta, doncs, es podria afirmar que l'infortuni literari s'ha abatut sobre aquest moviment poderós i fins i tot hegemònic durant el seu regnat literari». Poc després d'acabat aquest predomini, «el Realisme Històric s'havia guanyat en un no res el dubtós prestigi de moviment anacrònic —el pitjor insult que se li pot fer a un literat— i estèticament pedestre».

Calia esperar que, amb el pas dels anys, aquesta situació s'hauria pogut compensar amb la perspectiva que pot donar l'anàlisi històrica. Tanmateix, aquell moviment continua sent, en general, alhora desconegut i menyspreat. La monografia que acaba de publicar l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat s'enfronta directament al buit historiogràfic que això ha creat. I ho fa amb una perspectiva molt sistemàtica i tenint ben en compte les relacions de la literatura catalana adscrita al Realisme Històric, amb corrents semblants d'altres llengües, especialment la francesa, l'alemanya i l'espanyola. Simbor recull amb observacions també precises la vinculació de la tendència realista amb les circumstàncies polítiques de l'època en què es va produir, les derivades del final de la Segona Guerra Mundial, amb la consolidació

d'un bloc d'hegemonia soviètica a l'Est d'Europa i d'un altre fortament influït pels EUA a l'Oest —és a dir, en ple període de l'anomenada Guerra Freda— i, paral·lelament, amb una gran força pels partits comunistes en estats situats dins del segon bloc, com ara Itàlia i França. Aquesta força tingué uns efectes especialment notables en l'àmbit cultural, especialment pel que fa a la literatura i al cinema —molt menys en les arts plàstiques. I sense oblidar, és clar, que a l'Estat espanyol, en plena dictadura franquista, la literatura catalana havia de reflectir els efectes del corrent realista internacional amb un to i unes propostes ineludiblement marcats per la censura oficial i social, però també per la consegüent autocensura dels autors. I, encara, que ho havia de fer en unes circumstàncies particularment opressives contra la llengua, que òbviament no patien els productes literaris en castellà.

L'anàlisi de Simbor parteix d'una acotació del camp, és a dir, d'una definició —o d'una redefinició, si es vol— sobre quina mena de realisme va ser el practicat pels escriptors del país. No eren equivalents, per damunt de les etiquetes, el realisme socialista, el *neorealismo* italià —i portuguès—, el *realismo social* espanyol i el Realisme Històric promogut pels crítics Josep M. Castellet i Joaquim Molas.

Simbor situa els narradors que, ni que fóra circumstancialment, es poden adscriure a una forma o d'altra de realisme: Josep M. Espinàs, Estanislau Torres, Baltasar Porcel, Joaquim Carbó, Josep M. Palau i Camps, Víctor Mora, Maria Beneyto, Concepció G. Maluquer, Robert Saladrigas i Guillem Frontera.

Aquest nou llibre de Vicent Simbor no és una recapitulació històrica entorn d'una aventura literària al capdavall frustrada i, potser com a conseqüència d'això, menystinguda i fins i tot ridiculitzada en el seu temps des de determinats sectors, que la consideraven antiquada, formalista o poc arriscada. Simbor desmunta els prejudicis que sobre això es puguen perpetuar, en especial els que tenen un rerefons polític. I, encara més enllà, defensa que no es tractava d'un «model narratiu desfasat i carrincló», sinó d'un signe de modernitat. I afegeix: «Gràcies a la seua aportació, la novel·la i el conte van rebre una forta gimnàstica renovadora, tant en l'àmbit de la història com del relat o discurs».